

клопотанням учасників процесу або за власною ініціативою зупиняє розгляд справи і звертається із вмотивованою ухвалою (постановою) до Верховного Суду України, який відповідно до ст. 150 Конституції може порушувати перед Конституційним Судом України про відповідність Конституції законів та інших нормативно-правових актів.

Однак, наразі чинне кримінальне процесуальне законодавство не передбачає вищенаведеної підстави зупинення досудового розслідування. Пленум Верховного Суду України, як видається, у згаданій постанові перевищив свої повноваження, перебрав на себе функцію законодавця, сформулювавши по суті доповнення до чинної на той час ст. 206 КПК «Підстави та порядок зупинення слідства».

З прийняттям нового КПК доцільність відповідних змін ст. 280 КПК «Підстави та порядок зупинення досудового розслідування» обумовлена вимогою законодавця застосовувати у кримінальному провадженні принцип верховенства права. Його реалізація за такого доповнення набуде цілком реального характеру.

Частиною 5 ст. 280 КПК заборонено після зупинення досудового розслідування проведення слідчих (розшукових) дій. Дозволено лише виконання тих слідчих (розшукових) дій, які спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного. Що стосується негласних слідчих (розшукових) дій, то згадана стаття КПК не містить прямої заборони їх проведення після зупинення досудового розслідування з метою встановлення місцезнаходження підозрюваного. Однак, приймаючи до уваги особливості провадження у зупиненому досудовому розслідуванні з урахуванням положення ст. 19 Конституції України щодо обов'язку органів державної влади та їх посадових осіб діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, призначення проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час зупинення досудового розслідування, як видається, є неприйнятним.

С. М. Мохончук,

доцент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, кандидат юри-
дичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ СИСТЕМИ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МИРУ ТА БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА В КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

Проблема забезпечення миру та безпеки людства є однією з найважливіших та найбільш масштабних у контексті функціонування не лише окремих держав, а й усього світового співтовариства. Історії відомі численні спроби забезпечи-

ти механізм мирного співіснування держав, однак жодна з них не створила належних гарантій для його ефективної роботи. Очевидним стало те, що виконання вказаного масштабного завдання безпосередньо залежать від належної імплементації норм міжнародного кримінального права та криміналізації міжнародних злочинів кожною окремою державою світу, а дієвість протидії цим видам злочинів багато в чому залежить від підходу держав у своєму внутрішньому праві до визначення тих видів правопорушень, які загрожують найважливішим цінностям, що охороняються правом, – людина, її життя, загальна безпека, мир тощо. Таким чином, важливою умовою ефективності зусиль будь-якої держави у протидії вчиненню злочинів проти миру і безпеки людства та й загалом злочинності є адекватна сучасним умовам законодавча регламентація системи таких злочинів, з урахуванням як міжнародного досвіду та відображенням на національному рівні новітніх підходів до формулювання складів злочинів, які отримали розвиток у рамках міжнародної спільноти, так і досвіду зарубіжних країн.

Відповідно до взятих зобов'язань за міжнародними договорами, які є частиною національного законодавства, у КК України злочини проти миру безпеки людства та міжнародного правопорядку у 2001 р. були виділені в окремий розділ, в якому вперше у більшості статей встановлена відповідальність за такі суспільно небезпечні діяння. Аналіз наукових поглядів та нормативних актів, що регламентують різні аспекти, пов'язані із відповідальністю за вчинення злочинів проти миру і безпеки людства, дає можливість зробити висновок, що такі злочини утворюють систему, яка встановлена міжнародним і національним правом. Склади окремих злочинів, які увійшли у розділ XX КК, у попередній редакції КК України 1960 р. містилися у розділах, які стосувалися державних злочинів та злочинів проти порядку несення воєнної служби. Тому введення розділу «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» у КК свідчить про реалізацію нашою державою зобов'язань щодо протидії таким злочинам, які передбачені міжнародними угодами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Попри те, що перелік злочинів проти миру і безпеки людства в Україні загалом відповідає нормам міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, що стосуються встановлення відповідальності за вчинення таких злочинів, проте існують певні розбіжності між міжнародно-правовими нормами та нормами вітчизняного права, в яких передбачені склади цих злочинів (це характерно і для зарубіжних країн). Між тим запровадження в КК України розділу стосовно злочинів проти миру і безпеки людства природно відображає тенденції еволюції вітчизняного кримінального законодавства, розвитку сучасного міжнародного права та

основні напрями удосконалення національного кримінального законодавства зарубіжних країн.

Розглядаючи систему злочинів проти миру і безпеки людства, яка закріплена у Кримінальному кодексі, слід звернути увагу на деякі проблемні моменти, які викликають дискусію у сучасній юридичній науці. Так, по-перше, вивчення системи складів злочинів, закріплених у розділі XX КК України, дає підстави стверджувати, у розділі XX КК України склади злочинів об'єднані не за одним, а за кількома об'єктами, що в цілому не відповідає принципу побудови Особливої частини Кримінального закону. Зокрема, законодавець України в одному розділі охопив принципово різні за спрямованістю та ступенем суспільної небезпеки протиправні діяння. Так, у вказаному розділі знайшли відображення злочини, які прийнято називати міжнародними, що є найбільш небезпечними не тільки для розвитку, а і загалом для існування людської цивілізації, об'єктом яких є міжнародний мир та безпека людства, («Пропаганда війни» (ст. 436); «Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни» (ст. 437); «Порушення законів та звичаїв війни» (ст. 438); «Найманство» (ст. 447); «Застосування зброї масового знищення» (ст. 439); «Розробка, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення» (ст. 440); «Екоцид» (ст. 441); «Геноцид» (ст. 442); «Посягання на життя представника іноземної держави» (ст. 443); «Злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист» (ст. 444)). Більшість з них були сформульовані Статутом Нюрнберзького і Токійського воєнних трибуналів, а згодом уточнені і доповнені Статутами Югославського та Руандійського трибуналів. Зміст деяких складів цих злочинів уточнений також Римським статутом Міжнародного кримінального суду, що, на думку більшості дослідників, містить міжнародний стандарт системи складів злочинів проти миру і безпеки людства. При цьому розділ XX КК охоплює крім міжнародних злочинів ще й злочин міжнародного характеру – «Піратство» (ст. 446), що характеризується значним ступенем суспільної небезпеки, однак не становить потенційної загрози усьому світовому співтовариству і, відповідно, його об'єктом є не мир та безпека людства в цілому, а безпека міжнародного мореплавства, що несе загрозу окремим особам та державам.

По-друге, варто звернути увагу на назву системи злочинів, охоплених Розділом XX КК України – «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку». У зв'язку з цим варто звернути увагу, що у доктрині кримінального права немає єдності щодо розуміння категорії «міжнародний правопорядок» як родового об'єкту цієї системи злочинів. Зазначений термін є не досить вдалим для окреслення об'єкта міжнародних злочинів, в першу чергу через те, що правопорядок порушує будь-який злочин. Таким чином, кожен зло-

чин, склад якого передбачений Особливою частиною КК, можна розглядати як такий, що посягає на міжнародний правопорядок. Використання такого терміна може створювати труднощі при відмежуванні міжнародних злочинів від інших злочинів, які виділяються у міжнародному кримінальному праві, зокрема, злочинів міжнародного характеру.

Система злочинів проти миру та безпеки людства як міжнародних злочинів у міжнародному кримінальному праві принципово відрізняються від злочинів міжнародного характеру не лише ступенем суспільної небезпеки, але й встановленням особливих умов відповідальності за їх вчинення: незастосування строків давності до таких злочинів; віднесення їх до найтяжчих злочинів, що впливає на розмір санкцій їх складів; запровадження універсальної юрисдикції судових органів, уповноважених притягувати осіб, що вчинили такі злочини незалежно від їх громадянства, місця вчинення та регламентації в національному законодавстві, оскільки вони є загально караними за нормами міжнародного права. Такі правила не діють щодо умов відповідальності за вчинення злочинів міжнародного характеру. Отже, цілком виправданим є виключення поняття «міжнародний правопорядок» щ назви Розділу XX КК України з одночасним перенесенням складу злочину піратство до іншого розділу Особливої частини Кримінального закону.

По-третє, варто звернути увагу на певні концептуальні неузгодженості кримінального законодавства України із нормами міжнародного кримінального права в частині дублювання деяких складів злочинів, передбачених розділами XX та XIX КК України. Передусім очевидною є неузгодженість об'єктів складів військових злочинів, передбачених розділом XIX КК України, як воєнних злочинів за міжнародним гуманітарним правом. Такою, що найбільше відповідає нормам міжнародного кримінального права, є конструкція ст. 438 КК України «Порушення законів та звичаїв війни», що оперує термінологією, характерною для міжнародного права, що є позитивним у контексті якості гармонізації вітчизняного кримінального законодавства. Використання в її змісті банкетної диспозиції значно розширює сферу застосування цієї статті. Дослідивши правову природу вказаного злочину, можна дійти висновку про його загальний характер і доцільність поширення його складу на злочини, передбачені статтями 432–435 КК України, з одночасним виключенням цих складів з розділу XIX КК України, та ст. 445 КК України («Незаконне використання символіки Червоного Хреста і Червоного Півмісяця») розділу XX КК України. У зв'язку з цим назву ст. 438 КК України необхідно змінити на «Порушення законів та звичаїв збройних конфліктів (воєнні злочини)». Окрім того, з метою забезпечення відповідності кримінального законодавства України нормам міжнародного права необхідним є розширення об'єктивної сторони та

доповнення її положеннями про обстановку вчинення злочину, перелік потерпілих та способи вчинення злочину за аналогією зі ст. 8 статуту Міжнародного кримінального суду. Необхідним є встановлення кримінальної відповідальності також для осіб, що обіймають керівні посади, коли ці особи не вжили всіх необхідних та розумних заходів у рамках повноважень для відвернення або припинення воєнних злочинів.

По-четверте, доцільно звернути увагу, що у Кримінальному кодексі України розділ XX «Злочини проти миру та безпеки людства» розміщується останнім. На нашу думку, оскільки захист миру і безпеки людства є пріоритетною сферою кримінально-правового захисту, достатньо обґрунтованим є переміщення розділу КК України, в якому регламентується відповідальність за злочини проти миру і безпеки людства, на початок Особливої частини КК. Це обумовлене тим, що права людини, які лежать в основі захисного права людини співвідносяться із гарантіями миру і безпеки людства як частина і ціле. Норми, спрямовані на захист прав людини, закріплені у розділі II Особливої частини КК, що слідує за розділом I, який присвячено складам злочинів проти основ національної безпеки України. Регламентація відповідальності за порушення основ національної безпеки України та за порушення прав людини на початку Особливої частини КК України, а відповідальності за злочини проти миру та безпеки людства та міжнародного правопорядку – у кінці Особливої частини, порушує взаємозв'язок і взаємозалежність норм про захист прав людини і норм про захист основ національної безпеки із нормами, що регулюють відповідальність за злочини проти миру і безпеки людства. Таким чином, розділ про злочини проти миру і безпеки людства слід перенести на початок Особливої частини Кримінального кодексу України.

О. О. Пащенко,

доцент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, кандидат юри-
дичних наук, доцент

СИСТЕМНО-ПРАВОВА НЕСУПЕРЕЧЛИВІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ

Однією з обов'язкових обставин, що визначають соціальну обумовленість закону про кримінальну відповідальність є системно-правова несуперечливість. В своїй доповіді я хочу звернути увагу на деякі моменти, що стосуються її характеристики.